

LUIS BARAIAZARRA, OLERKARI SARIZTATUA

Olerkariaren duintasuna

Edonok autortu nai ezarren, olerkaria gizarteko beste gizakuekin berdintzen da, bere giza-
semeak baiño mailla batzuk gorago bizi dana da, dudarik bago. Egunokaz sarri agertzen da telebistan espainiar poeta Rafael Alberti, aspaldian erbesteratua Europa'n eta Amerika'n zear atona ibilli jakuna. Alkar-izketan, poesiari buruz berak beretzat daukon eretxia azaltzeko eskatu dautsoenean, eztau gauza argirik adierazo nai izan, baiña olerkia naiz norbere atsegiñerako nire guztizko kulturarako, au da, norbere onerako naiz erriaren alde-
rako, poesiari beti ezarri izan jakon balio berezia aitatu dau.

Mundu guztiak, ondo be ondo dakigunez, onartu ta txalotu izan ditu olerkariak, antxiña bateko griegoak eta latiñak, eta geroagoko izkuntzetakoak. Arein lanak, bertso-lanak, etenbarrik argitaratuak izan dira: libururik bikaiñenak poesiz osotuak doaz. Begira Etxepare'n «Olerkiak», Ohienart'n «Atsotitzak eta Neur-titzak», Joanes Etxeberri'ren «Noelak», Lauaxeta'ren «Bide Barri-jak» eta «Arrats-beran», Lizardi'ren «Biotz-begietan», Orixe'ren «Euskaldunak», Salvatore Mitxelena'ren «Arantzazu», B. Gandiaga'ren «Elorri», J. M. Lekuona'ren «Muga beroak» eta abar. Zer-
antzeko biotz-intzirak itzez jantzita adierazten dautsoen gizon-
naren egitekoak ba-dauala baliorik eta ederrik.

Lora eder da poesia, askorentzat. Cervantes'ek, bere «Kixotiko buruan, olerkia be, ikutuz beintzat, goratzen dautso: «Oler-
diño», nire ustez, neskatz bat da, samurra ta urte gitxiko
beste neskatz batzuk daroaz alboetan -jakintza ta
guztiak-, berau aberats, eder, txukun ta zoragarri jazteko;
guztiak ditu zerbitzari, duiñago ta bikaiñago bilakatu

Poesia deritxogun neskatz onek, ondorioz, ez dau esku-
ta edo-ta arnasa loiz maskaldua izan nai; ez dau nai kaleak
erabilterik, ez enparantza egaletan, mezulariak dagienez, ira-
terik; ezta jaunen jauregietako baratz eta ezpaloi bazterre-
egiterik. Lotsor dozu-ta, ixiltasuna maite.

Bakorxak gaiñera -darrai Cervantes'ek- bere izkuntzan era-
tu bear ei dau bere antzea, bere trebetasuna. Omero'k grie-
ta Bergili'k latiñez erakutsi eben. Erabagiz, bada, antxiña
ko olerkari danak amaren bularretik edoski eben izkuntzan
ta adierazo ebezan euren gogoeta, biotz-ondo ta gaiñera-
guztiak, eta etziran joan ezelan be arrotz-izkera billa; eu-
zagan eukien bear ebena. Ez daitela, beraz, gitxi-etsia izan ale-
poeta bere izkuntzan idazten diardualako, ezta gaztelarra,
«izkaitarra» be bere izkuntzan idazten daualako.

«Olerkaria jaiotzez da olerkari», diño Cervantes'ek, garai ar-
zabal ebillen eritxiari jarraituz. Onek argi esan nai dau oler-
amaren sabeletik datorrela ederraren senaz jantzita, duin-
arnas aunditan. Eta olakoak, zeruak emondako argi ta
joera ta griñaz, gauza miresgarriak osotuko ditu.

Alan eta guzti be, berezko su ta indar orri lagundu egin
jako. Irakurriz, ikasiz eta idatziz gauza eder askoren jabe
oi da olerkaria, eta olan dagiana ez dagiana baiño askoz ja-
tagoa izango da nunbait. Arteak ez dautso berezkoari irabaz-
ezta zapaltzen be, baiña bai edertu ta osotzen. Orrela berez-
ta artea naste, artea berezkoaz indarturik, poeta oso, txit
aterako da.

Sari irabazle

Gaur egun zabal autortu geinke; sari asko ta onak daukagun idazleok eta olerkariok, geure sorpenen bidez, diru-morduek ere edo poesi-leiaketa orretatik bat Eusko Jaurlaritzak bideratzen dauan «Lizardi Saria» da. Poesigintzan ixurritako izerdiak zehar bait ordaintzeko, urtero legez emon oi dan saria.

Oitura au ez da gero gaurkoa. Igaro gizaldian zear be d'auzko beti izan oi zan olerki-sariketaren bat. Geroago, gerra aurreratu txoan, 1930'tik asita, «Euskaltzaleak» alkarteak, J. Ariztimuño-k zuzentzen zaituen «Olerti-Egunak» ospatzen ziran; zarpi urte 1936'rarte, eta 1937'an be, gudatean ain zuzen, Bilbo'n Ariztimuño-k Goiri'ren omenez ospatzeko giñan, naiz-ta orduko izkilla zarpi parta gogorrek zirala-ta, ospakizunik ez egin.

Urteak joan urteak etorri, Guatemala'n «Euzko-Gogoa» Donostia'n «Atracción y Turismo»-k eraturitako konkurtsoak eta Mitxelena'ren saiok albora itxi barik, «Karmel» lenengo konkurtsoa «Olerti» iru-illerokoa gero asi ziran (1959) ementxe Lizardi Saria ospatzen eta gaur be, egundo utsik egiteko, gaur be oi ditugu anaitasun eder bizian. Gaur naiko bananduta gabatzen lako edo, beñola aiñak ez dabez euren lanak bialtzen, bialtzen tero jaso oi doguz mordo galantak, gero «Olerti» aldizkaria azaltzen diranak.

Gure olerkari saritsuk be, ots, Luis Baraiazarra'k bialdu dauz bere lanak bein eta berriz Olerti Egunera ta beste antzerki-olako konkurtsuetara; baita sari politikak eskuratu be. Azken urte iraupenak balio aundia dau-ta, Euzkadi'n gaur diruz ta onerik daukagun saririk aundiena jaso dauku, Lizardi Saria. Maikoa beti bardiñak, naiko zorrotz, atzetiko ta berekoi diralarik, -onek aillagiñean otzitu ta murriztu daroa olerkari askoren gogo-, Baraiazarrak polito egin eban galbae meetik igarotzen erreza. Eta emen daukagu, naiz-ta bere jaiotzetiko apaltasun

ez egin, Parnaso jauntxoan kukurruku zolian.

Olerki sarituak

Ez da bakarri saria irabazi eban poesia, 13 olerkik osoturi- bat baino. Txorta oni deritza: «Bakardadeko bertso- Ona amairuon izenak: «Lokartzetik birsortuko da» (igaz- urteal jkaragarria zala-ta); «Monastegi zaharra» (Markina'ko emendat komentua); «Gelan» (olerkariak bere gelan dagian bi- mendua); «Ene oporrak mendian» (mendia bai eder opor- tatean be); «Biziaren taupadak» (or-emen ikusitako zerak mar- tatean); «Bizia itzaliz» (orbelak lurrean, orma zarrak untzo- ta); «Poesia Bizia» (olerkiak oro bizi-erazten); «Amildegira hurbiltzen» (drogaen kondaira); «Harriaren mezua» (euskal urtean ari asko mezulari); «Lurraren mezua» (barne-ikaraz or- tatean); «Hego haizearen hegoetan» (kolore bako aizea- ospatzeko dira gaurko modak); «Laratz ondoko koplak» (aitita amama kontu-kontari sutondoan).

Emen geiegi ez luzatzeko, lau bakarrik aztertuko doguz gaurkoak: 1) «Lokartzetik birsortuko da»; 2) «Ene oporrak mendian»; 3) «Biziaren taupadak» eta 4) «Amildegira hurbiltzen». Lokartzak dau bere ezti; txaska zuk be, irakurle, pixkat.

Lokartzetik birsortuko da»

Euskalerrian, edonun legez, noiztik noizera uiol batzuk gaur dira, kalte galantak bazterretan egiñik. Ori jazo zan igaz be bialtzearen ogeta seian. Urratu ziran goiak eta beñolako uiol- lako aduri bealde guztiak urez estaldu, uri ta errietako etxe, bidea, bide ta soloetan esan-ezin alako okerrak egiñik.

Olerkariak orduan ikusi ta sentidua da emen amar zortzi bertso-lerrokotan abesten daukuna. Ikusi a eta sentidu a kilikor gaur oraindik, eta orixe adierazten aapaldi landuetan. Ona lee- tateko aapaldia:

«Euria, tximista, trumoi
betoskoz jantzirik da goia
zeru-zola burrunbadaka,
tximista-geziz grakadaka.
Bestetako ohial urdina
herio-mehatxuz gordina,
milaka zatitan urratuz
goiak behean hots amorratu».

Ederto pintatzen dau bat-batean sortu oi dan ekatxa, trumoi, tximista, trumoi, euri. Goiak baltz, illun; beiak urez aserik. Era zaroan olan jarraituz, bazterrak suntsitzen, azken uiolean Udan, opor-giroa zan, jai-egunak amaitu samar. Lanerako Leendik lanik-ezaren eztena, ta orain triskantza onen Eroan eziña benetan. Kantuz diardu olerkariak:

«Dena eziñaren ezina
ondamendiaren samina
urek dena trumilka bilduz
lur-zintzurretatik amilduz
guztia hautsiz atzaparka
hor zehar utziz lokatz-marka.
horra tristurazko trixkantzak!
Badu honek gerraren antza».

Gudatean Durango'n, Gernika'n eta onako errietan ko bonba-ausiabarrak dakar gogora uiolaren okerra azteko. Era orretako gatxetan bai kaskar gizon arropuzta ren eziñak ez dau egorik gaiñez egan egiteko.

Ura aurrera doa, indar ezigatxa bere-bere daua. Z benetan aren abiada Urko ta Artibai arru ta mendi-arte Negarra izten dau doan bidean. Eriotzak be egin ditu. Olerriak, samiñez:

«Noragabe uren ahoan
lokatzeko zurrunbilan
bizirik jaso dute ama

Hura zen, baina, hura drama!
hiru seme eraman ditu,
urak brastadaka txikitu;
berez bizigarri den ura
eraile zakar bihurtu da».

Atzo eder ziran kaleak, or loi, zikin, urak kaleratu ziranetik. Erako kale-jira! Dana crauzi dau errotik; basa-inauteria beba- ta kaleetan.

«Ondamendi biharamona:
haurrak dardar, triste amona,
ondakin-zakar multzo itsusi
ezin da besterik ikusi;
horra hor trixkantzaren lorratz,
etorkizuneko ordu garratz!»

...ta zuk, gure erri, ez etsi. Gaurko lana biarko lore, ta orrelaxe ... be. Erri batuaren indarra, nok neurtu? Gaur urte bete ge- ... go, Bizkai osoak burua jaso dau. Itxaropenaren ondorena, ... kemenaren frutua. Gaur kaleak leen baiño dotoreago, ... daukaguz; etxeak zuriago, dendak dizditsuago.

«Ene oporrak mendian»

Gaur modan dago oporrak artzea, udaldian lanari agur mendia, mendian, itxasaldean, atsegiñen jakun lekuan amabost ... naiz illabete emotea. Baraiazarra'k komentuko eguneroko ... gaiñera eskolak emoten ditu egunero Mertzedeako ... etxetan, eta onek, dakigunez, beti nekarazten dau irakaslea- ... izatea.

Eta olerkaria, bere gurpilla ta etxola artuz, ba-doa mendira. ... Ba al dakil! Igaz ara, Auñamendi aldera; aurten Gorbei al- ... Noznai dozu zoragarri mendia, edertasunez ase-betea. ... Mendizale ta udatiarrok ez, otoi, onda gure mendiak, gure iba- ... rak, gure baserri ta iturriak. Izadiak laztan besarkatzen gaitu ... beti.

Era olerkariak, opor-aldiz mendaratu danean, onela daber
 «Izadiaren altzoan nago
 haren taupadak dastatzen
 giza-bortxatik jarein zaizkigun
 basanderekin jostatzen.
 Pago azpiko orbel iherrak
 hots kraxkatuz ahoskatzen,
 goroldiotan ene oinatza
 bigunki da sehaskatzen.
 Hemen naukazu, Izadi sorgin!
 zure mahaian bazkatzen».

Au Izadiaren ederra, gure mendi-troketako atsegiña, dau-
 tu dauanak bakarrik idatzi leike. Bakotzak, bere grinai leke
 emonik, antxe daukaz bere atsegin tokiak. Askotaki askori, arima
 garbiai nik esango, atsegiñik aundi zoragarrienak mendiko lillu-
 ra-giroak dakartsez. Urbasa'ko oroldi ta bedar gurien bigunak
 Umetako seazkaz gogoratzen olerkaria; maitemindurik dauka
 oian barrana. Antxe aurkitu dau galdutako Aberria be.

Egunez ara-ona zorakortu ondoren, gabaz kendu-izirik
 etxolan, pago azpian lo dagi; izarrak ditu bitzi zeru-azpian; egun-
 damotsa gau-kontzertua, kirkerrak kantuz diardue. Loa be kate-
 tagai dau:

«Haur bat bezala lokartuko naiz
 haiek gitarra jotzean.
 Izadi amak ondoan jarri
 didan kontzertu-hotsean.
 Argi bitako muga beltza den
 gaueko tarte motzean,
 hantxe etzan naiz ohialpe hartan
 Uste ohe arrotzean,
 horma gabeko paret xumedun
 sehaskaren bihotzean».

Itxartu da ta or datorkio egunsentia, «minbera» nuntan
 Mendi gaineko egian agertuz dator, zalantzazko jaiotza barran

«duri Atarira doa poeta, loaren marka begitik kendu eziñik.
 Faxo gozoa emon deutsa goizak, «haize leunez aurpegian».

Era era orretan ainbat egun, mendiaren zoriontasunean
 murgilduta. Goruntz biotza, otoia gorago! Gero, jakiña, tristea
 beira-beira!

«Biziaren taupadak»

Olerki arin txanbeliña. Inguruan bizia daukazu taupaka.
 Igarri barik erretan da bedarra, «lurraren goiz-orduko jaikiera
 ene».

Katakume biurria beti jostati, jauzi ta itzulika; arratsaldeko
 orduetan begiak illinti. Udabarriz artaldeak nun-nai zuri, eta be-
 dardit orlegietan, bildots txikiak urduri. Kortako txaltxoari kopla
 oneik eskintzen dautsoz

«Ikulu lurruntsuan
 txaltxoa da jaiio,
 menturazko hauzia
 askatasun-saio;

giro barri epela
 hain arrotz ez zaio,
 orkatilen gain zutik
 tinkatu da iaio».

Erabat eioak dira beste bost estrofa be, txori-familia, saia-
 ren aitz-zuloko txitaldia, pago ta arizpeetako perretxiku ta on-
 deak, eta abar gogoraruz.

«Masail gorritto
 egunsentiaren lore
 geure eskutan,
 moldakor, plastilinore».

errepika onekin amaitzen ditu bederatzi zortziko txikiak.

«Amildegira hurbiltzen»

Bederatzi aapaldiko poema, amaika silabako lau bertso-
 lerroko. Onela:

- 11, (a)
- 11, (b)
- 11, (a)
- 11, (b)

Errima ondo zaintzen dau, baiña erdiko etenari ta sinalefari ez dautso jaramonik egiten.

Gazte-zale da olerkaria. Gaurko gazteak, orraitino, arrakiz itzalean ikusten ditu. Noragabeko sutan bait dabilta! Ames zurrunbillo itsuan, paradizu orixe dalakoan. Sinisgogor, ukakor, nagabetuak. Olerkariak onela ikusten ditu:

«Dena ukatzen, lehena gaitzesten
gaztea higitun irakinduan;
nagusian hitzik ez du sinisten,
saminez dabil aire suminduan».

Goiak eta beiak madarikatua, bide ertzeko sasiztan itxa dala, uste dau. Eta zer dago? Drogara jo. Or amildegia.

«Hor dago drogaren amildegia
galbideko ezten ihesgarria
atsegin gisako izterbegia
gaitz etsiaren eremu larria».

Zek daroa ortara gure gaztedia?

«Oztopoak, zango trabak, kateak
eraman dute drogan murgiltzera
odola garrez, hertsirik ateak,
amildegira doa hurbiltzera».

Bai, baztertu-zorigaitzez ikusten dabez euren buruak; gizarteko gaitzen sari artean. Baiña itxaropen-dirdira iragarten dau olerkariak, «ilunbetako gau izukorrean». Onela amaitzen dasku bederatzigarten bertso-moltzoa:

«Borrokarien herriko gazteri,
erroien haragi ustel ez izan!
Zertan zaude hor lokatzean eri?
Amets-egunsentiz zuti gaitezan!

Onakoxeak ditugu Aita Luis'en olerkiak, Lizardi-Sariketan bialdu zitunak. Gaiñ-gaiñetik ikusi doguz; merezi leukie, alan be

urrketa sakon bat.

Olerkari da. Ortan jardun izan da, ta orretan diardu gaur be. Olerkigintzan. Asti-arteak ez ditu alperrik galtzen. Orrez gain, esan daustienez, orain arte idatzi ta sariz txalotuak izan ditun oler-lanakaz bilduma joria osatzeko asmoz dabilkigu. Erriaren ikuntza -euskera- maite dauana ezin eskuzuri ta fardel bizi.

Aita Onaindia

«OLERTI - EGUNA» LARREAN

Beste urteetan legez, aurten be, Larrean «Oleri-Eguna» ospatuko da.

Noiz? Azaroaren 18'an, igaz erabagi zanez.

Poesi-leiaketa, iru zatitan: I. Lirika. II. Poema, eta III, bertso-sailla.

Noizko lanak bialdu? Urrillaren azkenerako egon daitezala Larrean.

Jaia? Beti legez, Mezea amaika t'erdietan sariak emon eta irakurketa, bazkaria ta gaiñerakoak.

Noren omenez? Ilbarri dogun Aita Bonifazio, kaputxiño langille, euskaltzale zintzo ta olerkari ona omenduko da.

AITA ONAINDIA